

Nr 78.

Av herr **Ewerlöf m. fl.**, om sådan ändring i värnpliktslagen, att inskränkningen i antalet till vapenutbildning i fredstid uttagna värnpliktiga upphäves, m. m.

Den i samband med 1925 års härordning införda bestämmelsen att endast visst antal av de värnpliktiga skola inkallas till tjänstgöring i fredstid har allttjämt gällande kraft, även om enligt 1936 års försvarsbeslut antalet till utbildning uttagna höjts.

Denna s. k. kategoriklyvning (§ 24 värnpliktslagen) innebär att numera — förutom studenter och likställda och de värnpliktiga på Gotland — årligen 31,494 man uttagas till linjetjänst vid armén, marinen och flygvapnet. Övriga vapenföra värnpliktiga uttagas till ersättningsreserven och erhålla regelmässigt ingen vapenutbildning i fredstid. Antalet unga män, som sålunda undandragits militär utbildning, har under senare år i medeltal uppgått till 10,000 à 12,000 man. Innevarande år torde antalet bliva inemot 14,000 man. Av ersättningsreservisterna hava dock en del, motsvarande det antal tjänstgöringsdagar, som riksdagen årligen bestämmer, inkallats till tjänstgöring huvudsakligen i handräckningstjänst. Det årliga antalet fullt vapenföra män, som på grund av kategoriklyvningen över huvud icke inkallas till militär tjänstgöring, torde därför stanna vid 4,000 à 6,000 man. Härtill komma omkring 2,000 man, som vid inskrivningar befrias från värnpliktens fullgörande i fredstid på grund av försörjningsplikt enligt bestämmelserna i § 4 mom. 2 värnpliktslagen. Flertalet av dessa äro fullt vapenföra.

4 à 5,000 frikallas årligen från värnpliktens fullgörande emedan de på grund av lyte, stadigvarande sjukdom, kroppslig svaghet eller annan dylik orsak icke äro dugliga till krigstjänst.

Kategoriklyvningen är icke något för vårt land enastående. Den förekommer även inom vissa stormaktsarméer. Skälet härtill är, att årsklasserna i dessa stora länder äro så talrika, att man av tekniska skäl icke vill utbilda alla i fredstid eller låta viss procent undergå en avsevärt kortare utbildning. Man har inom dessa arméer ansett sig ändå vid krigstillfälle kunna mobilisera fullt tillräckliga styrkor.

I ett folkfattigt land sådant som Sverige gestalta sig förhållandena helt annorlunda. Folkmaterialet måste här tillvaratagas till det yttersta för att så långt möjligt neutralisera den kvantitativa underlägsenheten. Ett ytterligare skäl för att utbilda samtliga vapenföra värnpliktiga ligger naturligtvis också i att nuvarande förfaringssätt innebär en obestriddlig social orättvisa.

I en tid, då varje åtgärd måste förkastas, vilken minskar vårt lands försvarskraft, synes kravet på ett rationellt ianspråktagande av *alla* vapenföra värnpliktiga icke längre kunna avvisas. Det är visserligen sant att med vår

befolkningsutveckling redan 1942 antalet vapenföra icke kommer att förslå för att täcka behovet av värnpliktiga, som skola utbildas i fredstid. Men denna omständighet försvagar i nuvarande läge ingalunda kravet på utbildning av samtliga vapenföra. Storleken av kontingenterna i linjetjänst är nämligen beräknad i huvudsak med hänsyn till behovet för den första uppsättningen av krigsförbanden med viss reserv. Åtminstone vid vissa truppslag och truppförband komma därför ersättningsreservister att inkallas för vapenutbildning vid depåerna redan omedelbart efter ett krigsutbrott. Sedan de första ersättningskontingenterna lämnat depåerna kan en bottenskrapning av vapenföra män bliva nödvändig för att åter fylla dessa. Samma situation kan uppstå i samband med sådan nyuppsättning av truppförband, som krigsläget framtvingar. Vi äga i en sådan situation knappast resurser att göra den erforderliga efterprovningen av vapenförhet och umbärlighet i hemorten. Utan tvivel vore det bättre att redan nu söka åstadkomma en sådan.

Till skillnad mot tidigare bestämmelser har fr. o. m. ikraftträdandet av 1925 års värnpliktslag befrielse ägt rum redan vid inskrivningen av sådana värnpliktiga, för vilka i § 4 mom. 2 värnpliktslagen angiven försörjningsplikt förelegat. De äldre bestämmelserna föreskrev uppskov och befrielse först om de återopade skälen förelågo ännu det år, då den värnpliktige fyllde 24 år. Enär med förbättrade ekonomiska förhållanden försörjningsplikten i många fall mycket snart upphör och då upprörande fall av missbruk förekommit (såsom underlåtenhet att fullgöra den försörjningsplikt, för vilken befrielsen medgivits), synes en återgång till de äldre bestämmelserna önskvärd och påkallad.

I detta sammanhang må också en annan fråga uppmärksammas. Under de senaste månaderna torde många värnpliktiga, som blivit frikallade på grund av bestämmelserna i § 4 mom. 1 värnpliktslagen, ha gjort framställning att få undergå förnyad läkarbesiktning i avsikt att bli förklarade vapenföra. De ha själva icke ansett sig lida av något lyte och de ha velat fullgöra vad de betraktat som en fosterländsk plikt. Medgivande av sådan efterbesiktning och uppflyttning till högre grad av vapenförhet måste emellertid med gällande bestämmelser i varje särskilt fall lämnas av Konungen. Förfarandet synes onödigt tungt. Inskrivningsnämnder och inskrivningsbefälhavare borde kunna erhålla generellt medgivande att i förekommande fall avgöra frågor av detta slag. Många värnpliktiga draga sig säkerligen för ett vidlyftigt ansökningsförfarande men skulle gärna giva sig tillkänna, om saken kunde ordnas genom en enkel hänvändelse till rullföringsbefälhavaren. Det relativt stora antal, som frikallats på grund av oduglighet till krigstjänst, sammanhänger säkerligen också med att vederbörande läkare ofta ansett sig kunna vara tämligen frikostiga med frikallelser. Även härutinnan skulle säkerligen ett bättre förhållande uppnås, om alla vapenföra inkallades till vapenutbildning.

Vi äro icke blinda för att frågan om kategoriklyvningen under det senaste året kommit i ett delvis nytt läge. Ända sedan septemberkrisen 1938 torde sålunda Kungl. Maj:t ha tagit ett antal ersättningsreservister i anspråk för utbildning i vapentjänst utan att dessa kunnat redovisas såsom till linjetjänst uttagna på grund av bestämmelserna i § 24 värnpliktslagen. Liknande behov kunna alltjämt snabbt uppstå bl. a. för att i hastigare takt än normalt fylla personalbehovet vid vissa truppförband och för att uppbringa av rekrytårsklasserna uppsatta beredskapsförband till erforderlig styrka. Det är icke önskvärt, att bestämmelserna i §§ 24 och 27 värnpliktslagen angående kontingenternas storlek och tjänstgöringstidens längd för vissa kategorier i sådant fall skola medföra en invecklad organisation och ett tillkrånglat inkallelse- och redovisningsförfarande.

Vad ovan sagts torde tillräckligt motivera ett upphävande av kategoriklyvningen. Det rådande utrikespolitiska läget och den osäkerhet, varmed de små nationerna under lång tid framåt måste räkna, utgöra ett ytterligare skäl härför. Med hänsyn härtill kunde ifrågasättas att kategoriklyvningens upphävande finge retroaktiv verkan. Vi vilja dock icke yrka härpå, emedan retroaktivitet antagligen under pågående förstärkt försvarsberedskap och efterutbildning sannolikt skulle stöta på betydande tekniska svårigheter. Men skulle ett upphävande av kategoriklyvningen icke nu anses lämpligt, anse vi oss alternativt böra yrka att § 24 värnpliktslagen uppmjukas så att Kungl. Maj:t bemyndigas överföra till linjetjänst ett så stort antal man utöver de fastställda kontingenterna, som av särskilda skäl anses böra utbildas i vapentjänst och denna bestämmelse borde då givas retroaktiv verkan beträffande de hittills utbildade.

Under åberopande av vad här anförts få vi hemställa,

att riksdagen måtte för sin del besluta den ändring i par. 24 värnpliktslagen, att inskränkningen i antalet till vapenutbildning i fredstid uttagna värnpliktiga upphäves; samt
att av oss i motiveringen i övrigt angiva önskemål måtte av riksdagen beaktas.

Stockholm den 23 januari 1940.

Karl Wistrand.
G. A. Björkman.
Torsten Caap.
William Nisser.
Nils Holmström.

Ivar Öman.
C. Fr. Carlström.
A. O. Frändén.
Ivar Ekströmer.
Axel Mannerskantz.
Carl Sundberg.

K. G. Ewerlöf.
Nils Herlitz.
Eilif Sylwan.
Gustaf Velander.
Lennart Bondeson.
Harald Nordenson.

